

CAPITOLUL VII

NOTĂ CRITICĂ PRIVIND PROPUNEREA DE REFORMĂ A NORMELOR INTERNAȚIONALE DE CONTABILITATE

I. INTRODUCERE: EVOLUȚIA NEGATIVĂ A PRACTICILOR CONTABILE ÎN STATELE UNITE ÎN PERIOADA „EXUBERANȚEI IRAȚIONALE” ȘI A NOII ECONOMII

Anii de „exuberanță irațională” care au caracterizat ciclul economic actual au sfârșit printr-o profundă criză a piețelor financiare care amenință cu producerea unei recesiuni economice la nivel mondial. Perioada precedentă de expansiune artificială s-a caracterizat, între alte aspecte, printr-o lentă corupere în Statele Unite a principiilor tradiționale ale contabilității, principii care se aplicau de mulți ani în toată lumea. Concret, în Statele Unite, în special începând cu SFAS nr. 107, promulgată în 1991, practica a abandonat puțin câte puțin aplicarea principiului tradițional al prudenței, ce a fost înlocuit de principiul valorii corecte de piață („fair value”) în evaluarea activelor din bilanț și în special a activelor financiare. În această renunțare la principiul tradițional al prudenței o presiune mare au exercitat atât societățile cotate la bursa de valori, cât și băncile de investiții și, în general, toate părțile interesate în a „umfla” valorile de bilanț cu scopul de a le apropia de anumite valori cotate la bursă așa-zis mai „obiective” și care nu încetau să crească într-un proces economic de euforie financiară. Într-adevăr, acest proces economic s-a caracterizat de-a lungul anilor de „bulă bursieră” prin retroalimentarea existentă între unele valori cotate la bursă crescânde și reflectarea lor contabilă imediată, ceea ce se utiliza, totodată, pentru a justifica creșteri artificiale ulterioare ale prețurilor activelor cotate la bursa de valori.

În această goană exagerată de abandonare a principiilor tradiționale ale contabilității și de înlocuire cu altele mai „potrivite noilor timpuri” începe să fie acceptată, cu caracter general, evaluarea companiilor în funcție de ipoteze și criterii până acum considerate puțin ortodoxe, precum cel al vânzărilor prevăzute, posibila obținere de

viitori clienți, contabilizarea ca active a cheltuielilor de publicitate și atragere de clienți și, într-un cuvânt, contabilizarea la origine a fiecărui contract al tuturor beneficiilor viitoare așteptate („contabilizare prin fluxuri”). Aceasta a permis de-a lungul unor îndelungate perioade de timp ca firme care, conform principiilor tradiționale de contabilitate, înregistrau enorme pierderi contabile, să poată justifica creșteri surprinzătoare și disproporționate ale valorilor lor cotate la bursă, toate acestea fiind alimentate de niște ipoteze (precum previziuni ale creșterii vânzărilor, menținerea valorii corecte a activelor etc.) care, pe termen lung, s-a demonstrat că erau în afara realității.

Prăbușirea piețelor financiare și pierderea generalizată a încrederii în contabilitate din partea agenților economici a scos în evidență grava eroare comisă în anii în care nu au mai fost luate în considerare principiile contabile tradiționale bazate pe prudență și s-a căzut în viciile „contabilității creative” cu valori de piață („fair value”).

În acest context, paradoxal și surprinzător, Comisia Europeană a aprobat aplicarea unor norme internaționale de contabilitate, inspirate îndeosebi din principiile neortodoxe, astăzi demodate, de contabilitate cu valori corecte de piață („fair value”), dezvoltate de-a lungul perioadei descrise drept „Noua Economie” bazată pe euforia financiară, exact într-un moment în care au devenit evidente gravele pericole înspre care se poate îndrepta orice economie din cauza profunde inadecvări nu doar practice, ci și teoretice. Într-adevăr, Comisia Europeană a adoptat pe 13 februarie 2001 o „Propunere de regulament privind aplicarea normelor internaționale de contabilitate” în care se recunoaște că aceste norme (care, după cum se știe, au fost elaborate de un organism strict privat stabilit la Londra) sunt supuse presiunii anumitor multinaționale europene care de-a lungul anilor au invidiat posibilitățile pe care le aveau congenerii lor nord-americani în domeniul contabilității creative. Astfel, „Expunerea de motive ale propunerii de directivă” spune textual că „adoptarea normelor internaționale de contabilitate respectă mai degrabă considerații strategice, antreprenoriale și financiare decât chestiuni contabile”. Această recunoaștere explicită nu ar avea o importanță prea mare dacă nu s-ar ține cont de faptul că în prezent s-a scos la lumină, în urma falimentelor răsunătoare ale Enron, Worldcom și ale altor companii nord-americane, că aceste companii s-au dezvoltat și au fost posibile tocmai pentru că directorii lor au renunțat la principiile

tradiționale ale contabilității bazate pe prudență ca valoare, la care acum, pe nepusă masă și în contratimp, Comisia Europeană, de asemenea, pretinde să se renunțe (cel puțin din 2005 și pentru conturile consolidate ale companiilor cotate la bursă).

Confuzia care s-a creat în rândul agenților economici este atât de mare, încât în ziua de azi este foarte normal să citești în presă sau să asculți din gura experților economici că, datorită adoptării noilor norme, va fi posibil să facem față actualei pierderi de credibilitate în sistemul contabil, când, de fapt, *sistemul economic european s-a menținut în mare măsură departe de scandalurile contabile nord-americane tocmai pentru că nu a adoptat normele care acum se doresc a fi aplicate cu caracter general și obligatoriu, fără a ține cont de prejudiciul grav pe care aceste norme l-au adus anterior în Statele Unite.*

În acest context, Guvernul a dat în sarcina unui grup de „experți” elaborarea unei Cărți Albe a reformei contabile, din a cărei lectură se deduce că munca celor șapte subcomisii care au intervenit în acest sens nu numai că nu a fost coordonată în mod adecvat, întrucât sunt incluse tot felul de considerații și concluzii contradictorii, ci, mai mult, ceea ce este încă și mai grav, sfârșește prin a sprijini cu caracter general renunțarea la principiul de prudență ca valoare și înlocuirea lui cu principiul valorii de piață (eufemistic denumită „valoare corectă”) imediat după ce au fost recunoscute pericolele și insuficiențele pe care le-ar produce o asemenea schimbare radicală în contabilitate, asupra bunei gestionări a companiilor noastre și, prin urmare, asupra întregii economii naționale. În următorul subcapitol se analizează detaliat principalele lipsuri ale noilor principii și norme care se doresc impuse în prezent.

II. PRINCIPALELE CRITICI ADUSE CONȚINUTULUI REFORMEI CONTABILE PROPUSE DE CĂTRE AȘA-NUMITUL „GRUP DE EXPERȚI”

Greșeala cea mai gravă din întreaga Carte Albă constă în a sprijini înlocuirea principiului prudenței, ca principiu de maxim rang ierarhic între toate principiile tradiționale ale contabilității, cu principiul așa-numitei „valori corecte”, care nu este altceva decât introducerea valorii de piață pentru o întreagă serie de active, în special de natură financiară. În plus, Cartea Albă, în ciuda recunoașterii inconvenientelor

grave pe care le-ar presupune această schimbare, în loc să recomande punerea acesteia în practică cu caracter restrictiv doar pentru conturile consolidate ale companiilor cotate la bursă (ceea ce ar fi singurul lucru pretins, în principiu, de Uniunea Europeană), propune aplicarea sa cu caracter general pentru toate companiile și sectoarele economiei țării.

Estimăm că această recomandare ar fi extrem de dăunătoare din următoarele motive. *În primul rând*, a încălca principiul tradițional al prudenței și a impune contabilizarea cu valori corecte de piață va conduce, în funcție de circumstanțele ciclului economic, la umflarea valorilor din bilanț cu niște plusvalori care nu s-au realizat și care, în multe situații, pot ajunge să nu se realizeze niciodată. „Efectul de îmbogățire” artificial pe care toate acestea îl pot genera, mai ales în etapele de apogeu ale fiecărui ciclu economic, va conduce în multe cazuri la distribuirea de beneficii fictive sau pur și simplu conjuncturale și, într-un cuvânt, la consumarea capitalului națiunii, în detrimentul structurii sale productive sănătoase și al capacității sale de creștere pe termen lung.

În al doilea rând, trebuie să insistăm asupra faptului că obiectivul contabilității nu este de a obține presupusele valori „reale” (în tot cazul subiective și care sunt determinate și variază zilnic pe piețele aferente) sub pretextul de a atinge o „transparență contabilă” greșit înțeleasă, ci evitarea consumului de capital, prin aplicarea de criterii stricte de conservatorism contabil (bazate pe principiul prudenței și pe contabilizarea la costul istoric sau valoarea de piață, oricare ar fi mai mic) care să garanteze în orice moment că beneficiul repartizabil provine dintr-o rezervă sigură a cărei distribuie sub nicio formă nu pune în pericol viabilitatea și capitalizarea viitoare a companiei.

În al treilea rând, trebuie să avem în vedere că valoarea de piață nu este o valoare obiectivă: pe piață nu există prețuri de echilibru care să poată fi determinate obiectiv de un terț. Dimpotrivă, valorile de piață sunt rezultatul aprecierilor subiective și sunt supuse unor oscilații enorme, drept care aplicarea lor în scopuri contabile ar elimina mare parte din claritatea, siguranța și informația pe care o presupun bilanțurile în prezent și ar face ca acestea să fie în mare măsură neinteligibile și nefolositoare pentru agenții economici. În plus, volatilitatea specifică valorilor de piață, îndeosebi de-a lungul ciclului economic, face contabilitatea bazată pe „noile principii” să-și piardă

mare parte din posibilitățile ca ghid de acțiune pentru administratorii companiei.

În al patrulea rând, normele de contabilitate în vigoare în prezent, prin note adiționale aferente din raport, se preocupă deja ca, la o anumită dată, acționarii să fie informați de nivelul pe care îl are valoarea de piață a activelor celor mai importante, dar fără ca acest lucru să afecteze deloc stabilitatea și principiile tradiționale de prudență care sunt cerute de orice evaluare contabilă a diferitelor capitole ale bilanțului.

În al cincilea rând, și în legătură cu evaluarea așa-numitului Fond de Comerț, este surprinzător să auzim că noile criterii cu valori de piață sunt mai conservatoare decât cele tradiționale. Realitatea este exact contrariul, întrucât de-a lungul anilor de euforie de pe piețele bursiere, în Statele Unite nicio companie nu și-a amortizat fondul de comerț, în timp ce, din contră, companiile europene erau obligate să-l amortizeze în mod sistematic de-a lungul unei perioade de timp (sau într-un ritm superior dacă valoarea de piață se reducea sub cea contabilă). Atrage atenția faptul că, întrucât conjunctural s-ar fi prăbușit valorile bursiere și ar fi nevoie ca firmele americane să efectueze dintr-odată un mare efort de amortizare, se argumentează acum că acel criteriu utilizat de aceste companii este mai potrivit decât cel european, când acesta din urmă a fost în mod clar mult mai conservator și a permis companiilor europene să facă față mai relaxat depreciilor bursiere (întrucât de fapt deja își amortizau sistematic fondurile de comerț, deși evoluția valorii de piață a participațiunilor aferente nu le cerea acest lucru). Într-un cuvânt, dacă se elimină caracterul preferențial al principiului tradițional de prudență în efectuarea evaluărilor fondului de comerț, problemele pe care le pun aceste evaluări, în loc să se rezolve, vor tinde să se agraveze și mai mult odată cu volatilitatea piețelor bursiere și financiare.

În al șaselea rând, există multe alte domenii în care pot fi considerate extrem de nefericite propunerile din Cartea Albă; de exemplu, eliminarea virtuală a provizioanelor pentru riscuri și cheltuieli, considerarea drept active reale a așa-numitelor cheltuieli de înființare etc. În cele din urmă, trebuie să observăm că, citind acest document, orice observator imparțial se vede forțat să conchidă că persoanele care l-au întocmit nu s-au pus niciodată de acord (ceea ce explică conținutul său contradictoriu) și au sfârșit prin a accepta fără

prea mare entuziasm multe dintre concluziile sale: doar astfel se poate înțelege cum, după ce au recunoscut printre rânduri dificultățile și pericolele grave pe care le presupune aplicarea așa-numitelor norme internaționale de contabilitate, ei sfârșesc, totuși, nu doar prin a le sprijini fără rezerve, ci, mai mult, prin a propune aplicarea lor cu caracter general pentru toate companiile din țară.

III. CONCLUZIE

Comisia Europeană a aprobat într-un moment nepotrivit aplicarea unor norme contabile tocmai când evoluția faptelor economice a scos în evidență eșecul categoric al acestora în Statele Unite. Devine, astfel, prioritară adoptarea unui criteriu politic clar care să împiedice aplicarea unor asemenea norme în cadrul Uniunii Europene, revenindu-se complet asupra deciziilor incipiente luate până acum pe această temă.

Pe de altă parte, până la punerea în funcțiune a mecanismelor politice necesare pentru a se reveni asupra deciziilor deja luate, este nevoie, cu caracter prioritar, de aplicarea la modul cel mai restrictiv posibil a ceea ce a aprobat deja Comisia, care, după cum se știe, *stabilește doar cerința de aplicare a normelor internaționale de contabilitate pentru conturile consolidate ale acelor companii cotate la bursă. Dacă s-a produs o greșeală, măcar să i se reducă efectele la cel mai mic domeniu posibil, dar să nu se extindă cu o veselie iresponsabilă asupra celorlalte companii care reprezintă măduva economică a țării.*

IV. CONSIDERAȚII COMPLEMENTARE PRIVIND APLICAREA NOILOR NORME INTERNAȚIONALE DE CONTABILITATE ÎN SECTORUL ASIGURĂRILOR

Dacă aplicarea normelor bazate pe „valoarea corectă de piață” este gravă pentru majoritatea companiilor unui stat, și mai gravă este aplicarea acestora într-un sector precum cel al asigurărilor, care prin propria sa structură trebuie să se bazeze pe principiile contabile și tehnice cele mai prudente.

În acest sens, sunt în special reprobabile toate propunerile de aplicare provenite în principal de la părți interesate (auditori etc.) și care ar dori să introducă criterii neortodoxe de evaluare la origine pe

baza valorii actuale a fluxurilor de venituri și cheltuieli așteptate la fiecare tranzacție de asigurări. Lucrurile stau astfel deoarece o asemenea evaluare va trebui să se bazeze pe niște ipoteze în mare măsură subiective și incerte care, inevitabil, ar provoca șocuri extrem de importante în funcție de evoluția numărului de accidente, a piețelor financiare și de restul circumstanțelor fiecărei conjuncturi economice. Trebuie să ne amintim că, în mare măsură, scandalul contabil și financiar în care a fost implicat Enron și-a avut originea tocmai în aplicarea „principiilor avangardiste” de evaluare la origine a fluxurilor estimate de venituri și cheltuieli derivate din diferitele contracte de prestări de servicii de gaz și alte resurse energetice pe termen lung. Contabilitatea din sectorul de asigurări s-a bazat dintotdeauna, prin contrast, pe contabilizarea anuală a veniturilor și cheltuielilor angajate, corect periodizate în fiecare an, și a permis dezvoltarea unui sector solvent care a făcut față tuturor obligațiilor sale fără mari probleme în cele mai diverse circumstanțe economice. Modificarea criteriilor de contabilitate nu numai că va perturba administrarea companiilor, ci, în plus, va genera o enormă volatilitate și riscuri grave de insolvență în cazul multor instituții de asigurări dacă circumstanțele se vor înrăutăți. Este de neînțeles de ce se pretinde ca niște principii de contabilitate care în sectorul asigurărilor au fost verificate cu succes de-a lungul a mai bine de un secol să fie înlocuite în mod frivol cu niște criterii cu o bază teoretică îndoielnică, lipsite de experiență în ceea ce privește aplicabilitatea lor practică într-o perioadă îndelungată.

În aceeași ordine de idei, trebuie criticată întreaga tendință, promovată de un grup de auditori, așa-zisi „experți” în ale contabilității îmbuibăți cu iluziile așa-numitei „Noi Economii” (care, din fericire, astăzi a ajuns la capătul drumului), de a modifica regulamentul tradițional privind marjele de solvență ale instituțiilor de asigurări și a-l înlocui cu niște criterii denumite „de solvență II”, care ar trebui să se bazeze pe circumstanțele specifice fiecărei entități asigurătoare și care s-ar calcula pe baza unor presupuse distribuții ale probabilității veniturilor și cheltuielilor viitoare așteptate. Însăși experții în audit care susțin aceste schimbări au recunoscut că aplicarea solvenței II va reduce cerințele adiționale de solvență din sectorul asigurărilor, lucru pe care, pe de altă parte, îl consideră „foarte potrivit” pentru eliberarea resurselor financiare către alte sectoare ale economiei și „maximizarea valorii pentru acționari”. Aceste considerații sunt demne de

o critică dură mai ales în raport cu un sector cum este cel al asigurărilor, care și-a păstrat în general o solvență financiară considerabilă ce i-a permis să facă față gravelor deviații financiare și de rată a accidentelor înregistrate de economia mondială începând cu 11 septembrie 2001. Prin urmare, lipsa de responsabilitate a acelora care sprijină noile norme de solvență nu poate fi mai mare decât este deja și a devenit complet evidentă în împrejurările economice actuale.

Din aceste motive, care ar putea fi completate de multe altele de natură periferică sau de importanță secundară (precum imposibilitatea evidentă ca un organ de control să urmărească solvența fiecărei entități de asigurări la nivel individualizat, fără ca acest lucru să presupună o imixtiune inacceptabilă în administrarea fiecărei companii etc.), devine prioritară abandonarea dezvoltării și introducerii normelor de solvență II în sectorul asigurărilor, întrucât este necesară menținerea în acest sector a reglementării solvenței care a fost în vigoare până acum și care, în trecut, a adus rezultate atât de bune la nivel general.

Madrid, 12 octombrie 2002